Приложение к ООП ООО

РАБОЧАЯ
ПРОГРАММА КУРСА
ВНЕУРОЧНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
«Смысловое чтение на чеченском языке».

г. Аргун

Кхеторан кехат

Дешархойн индивидуальни хьашташ кхочушдархьама коьртачу йукъардешаран коьртачу дешаран программо д1абахьа лерина классал арахьара болх.

Классал арахьара болх, урокашна йукъахь дешархоша деш долу гІуллакхаш санна, коьрта дешаран программа карайерзорехь кхиамаш бахарна тІехьажийна бу, амма уггар хьалха иза дешаран а, личностни а, метапредметни а жамІаш кхочушдар ду. Иштта цуо къастадо классал арахьарчу белхан башхаллаш, цу йукъахь дешархочунна лела а, синхаамаш бан а, сацамаш тІеэца а Іама деза. Классал арахьарчу гІуллакхо аьтто бо бераш системан талламан а, проектан а белхашна йукъаозо, предметни материалан боккха барам дІа а лоцуш, уггар хьалха дешархойн личностни жамІаш кхолладаларна тІе тидам бахийтина – кхоллараллин ша-шена кхиаран хьал кхоллар.

Дешархойн коьрта компетенцеш кхиорна лерина ю «Литературин исбаьхьа дуьне» цІе йолу классал арахьара болх баран программа. Цо чулоцу хІара проблемаш: берийн личностни аматаш гучудоху, хІора дешархочун индивидуальни амалш гучуйоху, Іаморан тІегІа лакхадоккху, эстетически чІагІдо, Іамош йолчу предмете шовкъ алсамйаккха гІо до, хІора беран кхоллараллина резахиларе кхача аьтто бо, церан кхиамца социализаци а йо.

«ЛИТЕРАТУРИН ИСБАЬХЬА ДУЬНЕ» КУРСАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

«Литературин исбаьхьа дуьне» курсан белхан программа хІоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукъарчу дешаран программи буха тІехь, иза лерина йу дешаран 34 сахьтана

Программин актуалалла: дешан исбаьхьалла санна литература дешархошна йовзийтаран, берийн барта кхолларалле а, исбаьхьаллин произведенешка йолу шовкъ самайаккхаран белхан коьрта дакъа ду курс; текстах кхетаран приемаш кхоллар, дешархойн йукъара меттан культура лакхайаккхар.

Курсан Іалашо:

• кхетош-кхиоран: текстаца болх бан хаарш кхиор;

• кхиоран: исбаьхьаллин а, кхоллараллин а, кхетаман а хьуьнарш кхиор, исбаьхьаллин говзарш йоьшуш синхаамийн жоьпалла кхиор; массо а тайпана къамелан жигаралла лакхайаккхар, иэсехь латтор, тидам бар, кхоллараллин йуьхьарлацар; дешархойн мотт кхиоран тІегІа лакхадаккхар;

кхетош-кхиоран: дешан искусствога эстетически хьежам кхоллар, йешаре а, книге а шовкъ кхоллар; ша-шех тешар, цхьаннех воззуш ца хилар, х1ума довза лаар кхиор.

Программо гIо дийр ду дешаран хенал арахьа йешаран гIуллакхаш вовшахтохарехь а, бераш синкхетамехь кхиорехь а, йукъара хьекъал кхиорехь а, дешархойн кхоллараллин хьуьнарш къасторехь а, коммуникативни сфера кхиорехь а. Йешаран белхан культура кхоллайалар хир ду маьIнин йешаран говзалла карайерзорца а, кхиорца а, текст цуьнан жанрови спецификица кхеторца а.

Классал арахьарчу дешаран хIара белхан программа МБОУ «…. йуккъера ишкол» программица 8-чу классехь «Литературин исбаьхьа дуьне» Iамо лерина ду 34 сахьт. Программа кхочушйийр ю 8-чу классехь 34 сахьтехь.

«Литературин исбаьхьа дуьне» программа 8-чу классан коьртачу литературин курсан тIетохар ду. Йеша произведенеш къасторо таро лур йу дешан меттан башхаллаш кIорггера талла, дешархойн кхетаман шовкъ а, кхоллараллин фантази а кхиорна гIо деш.

Дешархойн личность массо а агIор кхиорехь, йукъараллин культурин тIаьхье карайерзорехь, лаккхара оьздангаллин идеалаш а, эстетически хьашташ а долуш синмехаллаш алсам йолуш личность кхолларехь доккха дакъа лоцу литературо. Курсийн программо цхьаболчу авторийн произведенеш кIорггера Iамор, историн, иллиалархойн, суртдиллархойн хаттарш дIа а лоцуш, цуьнца цхьаьна нохчийн къоман ламасташка, шен халкъан историга, культуре безам а, лерам а кхиорна гIо до.

Программо шена чулоцу литературан урокашкахь карадерзийна хааарш шордар. Классехь драматизаци йан а, анализ йан а произведенеш харжар ларамаза дац. Царах цхьайерш школин программи тIера схьаэцна йу. Амма керла произведенеш а йу литературин урокашкахь Iамош йоцуш, цхьана билггалчу йаздархочун йа поэтан кхолларалллех кIорггера а, шера а кхетаран Iалашонца йукъайалийна, берашна авторан йерриге а позицех кхоллараллин кхетам балар Iалашонца. Цу гIуллакхо аьтто бо дешархойн авторан дешан чулацаме кIорггера чугIерта, литературин тамашийна, самукъане дуьне довза.

Программин Iалашонаш:

• Исбаьхьаллин произведенеш йовзийтарца а, текстан исбаьхьаллин кепан башхаллашца а, дешархойн кхоллараллин хьуьнарш кхиорца а йешаран компетенци кхоллар;

• Массо а предметехь кхиамаш бахарехь гIо деш йолу йешаран компетенцин бух кхоллар а, кхиор а.

ТIедилларш:

• ша-шена йешар вовшахтохарца беран амал кхиоран хьелаш кхоллар а, йешаре безам кхоллар а;

• хааршна а, кхоллараллина а дог-ойла кхиор;

• дешархошна массо а адамийн мехаллаш йовзийтар;

• школера дешархошна йешар вовшахтохар, церан йешаран диапазон шорйар;

• йеша йезаш хилар а, йоза-дешар хууш, похIма долу йешархо кхиоран мехалалла а кхиор;

• йешаран дикалла лакхайаккхар, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаран текст кIорггера чувалар;

• исбаьхьаллин литература йешаре синкхетамца шовкъ кхиор.

Классал арахьара дешаран программа кхочушйаран принципаш:

• дешархочун личностни амалш кхиоран а, кхиоран а хаддаза хилар, дешаран а, кхетош-кхиоран а процесс йуьззина а, нийса а хиларан механизм санна;

• хьехархошца цхьатерра дешархо шен дешаран предмет санна къобалвар;

• Iаморан а, дешаран а, дахаран а зIенан принцип;

• практически (кхоллараллин, проектированин, талламан) гIуллакхдарехь дешархойн коммуникативни жигараллин принцип;

• дешархойн хенан билгалонаш тидаме эцаран принцип;

• коллективни а, тобанан а, индивидуальни а белхан кепаш цхьаьнатохаран принцип.

Классал арахьара дешаран курс караерзоран планан жамIаш.

И курс Iаморан жамIехь дешархочунна Iемар ду:

• книгаца болх бар;

• исбаьхьаллин произведени литературин тайпанех а, жанрех а цхьанна йукъа йогIуш йу йа йац къастор;

• стихотворни текстан анализ йан;

• авторан позици къастор;

• ша йешначуьнга болу хьежамаш гайтар;

• литературни аларан норманаш ларъеш, дагахь Iамийнарг а йукъа а лоцуш, говзарш (йа дакъош) алссам йеша;

• тайп-тайпана йухадийцар карадерзор;

• Iамийначу произведеница доьзна барта а, йозанан а аларш хIиттор;

• йешначу произведенех лаьцна диалогехь дакъалаца.

• дискуссеш дӀайахьа а, цу тӀехь дакъалаца а хаарш а, хьуьнарш а хилар;

• дошаман йаздаршца болх бар.

Дешархочун таро хир ю Ӏамо:

• классически а, кхузаманан а махкахь а, арахьарчу а литературин дика произведенеш йевзаш хиларна тӀе а тевжаш, литературин дуьненахь лелар;

• шен лаамца а, кхетаман хьашташца а шен индивидуальни йешаран диапазон къастор;

• ша ешначу книгих лаьцна къамел дӀадахьар а, шен ойла йовзийтар а.

Курс Ӏаморан метапредметни жамӀаш ду универсалан дешаран гӀуллакхаш (УДГ) кхоллар.

Регулятивни УУД:

• хьехархочун гӀоьнца урокехь бечу гӀуллакхан Ӏалашо къастор а, формулировка хӀоттор а;

• гӀуллакхийн рогӀалла алар;

• книгин иллюстрацица болх барна тӀе а тевжаш, шен дог-ойла (верси) йовзийта Ӏамор;

• хьехархочо хӀоттийначу планаца болх бан Ӏамор.

• дешаран гӀуллакхийн алгоритмах пайда а оьцуш, книгица болх бан хаар;

• керлачу говзарца ша-шена болх бан хаар;

• шиммо а, тобанашкахь а болх бан а, проектан белхашкахь, литературни ловзаршкахь дакъалаца а хаар;

• йерриге а балха тӀехь хьайн дакъа къасто а, шен жамӀийн мах хадо а хаар.

Продуктивни маьӀнин йешаран технологино гӀуллакх до регулятивни УУД-ш кхолларан гӀирс санна.

Познавательни УУД:

• книги тӀехь лелар (шалхачу агӀон тӀехь, чулацаман таблицехь, легендехь);

• текстехь а, иллюстрацешкахь а хаттаршна жоьпаш каро;

• классан а, хьехархочун а цхьаьна бинчу белхан жамӀаш дан;

• хаам цхьана кепера кхечу кепе хийца: кегий тексташ детальца юхадийца.

Коммуникацин УУД:

• барта а, йозанан кепехь а (предложенин йа жимачу текстан тIегIанехь) шен ойла йовзийтар;

• наха дечу къамеле ладогIа а, цунах кхета а хаар;

• текст алссам йеша а, йуха схьайийца а;

• дешархошца хьехархочуьнца цхьаьна леларан а, тIекаре хиларан а бакъонех лаьцна дагадовлар а, уьш лардар а;

• шишша, тобанашца болх бан Іамор;

• книгин сюжетах лаьцна дечу къамелехь дакъалаца, шена хетарг ала, шен хьажам къовса;

• оьздангаллин агIор турпалхойн леларан мах хадо, шен этикин позици кхолла;

• книгин дизайнах а, дIахIоттамах а лаьцна шена хетарг ала.

Курс Іаморан маьIне жамIаш ду хIара говзаллаш кхиор:

• хьехархочо а, дешархоша а кхочушйина исбаьхьаллин текст (дийцар, стихотворени) лергаца тIеэцар;

• йешначун чулацамах лаьцна хьехархочун хаттаршна жоьпаш дала;

• текст йуьззина а, къастош а йуха схьайийца;

• суьрта тIехь барта дийцар хIоттор;

• йешначу говзарийн авторца а, цIарца а, турпалхошца а вовшашца корреляци йар;

• исбаьхьаллин произведенин анализ йан;

• тайп-тайпанчу жанрийн а, авторийн а произведенеш вовшашца йустар;

• турпалхойх лаьцна дийца;

• системан кепехь йешаран хьашт кхоллар;

• тайп-тайпанчу йешаран кепех пайдаэца (йукъаялоран, Іаморан, талларан, лехаман);

• шена товш йолу литература ша-шех къасто хаар.

Личностни жамІаш:

• литература нохчийн халкъан коьртачу культурин мехаллех цхьаъ хиларх кхетар;

• стеган хьекъалан а, кхоллараллин а хьуьнарш, оьздангаллин аматаш кхиорехь исбаьхьаллин литературо дІалоцучу сацамбаран гІуллакхах кхетар;

• книгин эстетически мехалла кхетор; ненан меттан ларам, цунах дозалла дар;

• литература къоман культуран феномен санна ларйан йезаш хилар;

• къамелан ша-шена лаам хилар;

• шен къамелан терго йарна тІе а тевжаш, ша-шена мах хадо хаар.

• адамийн амалийн а, дахаран хьолан а юкъара тІеэцначу норманийн а, мехаллин а агІор мах хадо; билггалчу гІуллакхийн дика йа вон мах хадор;

• шен синхаамаш гайта хаар; кхечу адамийн синхаамех кхетар, синтем хилар, синтем хилар (авторца, турпалхошца);

• дешначуьнга шен дог-ойла гайтар, барта а, йозанан кепехь а.

Классал арахьарчу дешаран белхан программа кхочушъярехь коьрта жамІ хила деза дешархочун кхоллараллин ша-шена хьалха дІахІоттаран хьал кхоллар. ХІокху курсана тесташ а, материалаш а ца оьшу.

Классал арахьара дешаран курсан чулацам

Нохчийн литература
8 класс

№	Чулацам
Дакъа 1. Довзийтар. Дешархо хиларан искусство (2 сахьт).	
1.1	Занятеш вовшахтохаран кепах лаьцна къамел, ша-шена йешарна мотиваци йар. Книгаш лелоран бакъонаш а, йешарехь гигиенин лехамаш а карлабахар. Йешначу книгех лаьцна къамел. Йешархочун лаамаш къастор. 5-7 классийн Іамийначу говзарех лаьцна викторина.Адамийн дахарехь экспрессивни (исбаьхьаллин) йешаран маЬІна. «Къамелан гІирсаш», «къамелан техника», «къамелан логика» боху кхетамаш.
Дерриг:2	
Дакъа 2. Нохчийн поэташ, йаздархой, церан говзарш (22 сахьт)	
2.1.	Мамакаев М. «Лаьмнийн дийцар»; «Пондар» (стихотворени). Лирически турпалхочун синхаамаш гайтар.

	Сулаев М. «Цавевза доттагI»; «Органан йистехь» (стихотворени). Нохчийн къоман Iадаташ: некъан а, шовданан а тIаламе йукъаметтиг а, доладар а. Са ца лоьху гIуллакхаш. Оьздангаллин декхар.
2.2.	Сулейманов А. «Дог дохден цIе» (стихотворени); «Дахаран генаш»/ (поэма). Кхерчан йовхо, хьошалла. Поэмин лирически турпалхочун Даймахках, ламастех, сийх, доьналлех йолу ойланаш. Лирически турпалхочун догдикалла, адаман Iеса ойланаш цIанйан лаам хилар. Шайхиев I. «Дарцан буса» (стихотворени). ДоттагIаллин, вовшийн гIо даран, зеран, тешаман тема. Фольклоран тIеIаткъам.
2.3.	Хамидов I. «ДIа – коч, схьа – коч» / (дийцар). Нохчийн литературехь юмор. Адаман синсакхталлаш Iорадахаран говзалла.
2.4.	Яшуркаев С. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьокх» / (дацдина). Спецпереселенцийн луьра а, сингаттаме а денош. Къоначу йоьIан аматехь Даймехкан васт гайтаран маьIна. Халачу хьелашкахь коьртачу турпалхочун амал дIахIоттар. Турпалхочун а, Даймехкан а кхолламийн уьйр.
2.5.	Бексултанов М. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари»/ (дийцарш). Дешархойн дахар, церан йукъаметтигаш, турпалхойн чоьхьара дуьне, оьздангаллин кхетам.
2.6.	Бисултанов А. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина» (стихотворени). Даймохк хестор. Машар, доьналла, майралла хастор. Халкъан илли, халкъан иллиалархо, къонах – халкъан дахарехь церан маьIна.
2.7.	М. Ахмадов «Льтта тIехь лаьмнаш а хIиттош» (повесть). Ахмадов Мусан говзарийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой. Ахмадов Мусан кхолларалле хьажар: дайн Iадаташна а, вайзаманан лехамашна а йукъара Iоттабаккхам, чолхечу дахаран галморзахаллаш, адаман йукъара эхь-бехк дIадалар, Iадаташ ларцадар, къоман Iадаташка лерам цахилар – къоман бохам бу, йаздархочун кхайкхам: оьздангаллех ца духуш, дахаран халонех чекхдовлар.
2.8.	Гадаев М. «Рег1ара поп». Эдилов Х. «Сий делахь. Латта».
2.9.	Хасбулатов Я. «Дош» /; «Стаг хила ваьллехь хьо ара». Дешан ницкъах а, маьIнех а оьздангаллин категорех санна.
	Дерриге:22
Дакъа 3. Бицбан йиш йоцу хиламаш (10 сахьт)	
3.1.	Дадин –Йурт 1819 шеран гуьйре

	Дадин Айбика а, 1819-чу шарахь шайн дай баьхна юрт Дади-Юрт йагийначул тІаьхьа, йийсаре ца баха Терек хи чу лилхина 46 йоІах а лаьцна дийцар .Церан харжам - мостагІчунна хьалха ца довлар, шаьш сийсаз ца дитар - дуьхьалонан а, синан доккхаллин а билгало.
3.2.	Петр Захаров. 1819-чу шарахь инарлийн Ермоловн а, Сысоевн а эскарша, тІелатар дина йагийначу йуьртахь шен йеллачу ненан марахь карийна оьрсаша д1а вигна кхиийна суртдиллархо.
3.3.	Ненан сий деш дуьненайукъара дезде - Ненан де. Оцу дийнахь наной декъалбаран Іадат. Зудчух дог лозуш хиларан ламасташна гІортор йар, доьзалан бух чІагІбар, коьртачу стеган – ненан дахарехь мехала хилар къаьсттина билгалдаккхар.
3.4.	Шайн белхан декхарш кхочушдеш д1акхелхина журналисташ Б. Ахмадов, С.Нуриев, Р.Цебиев, Ш.Кагиров и д1.кх.
3.5.	Дагаев Валид Шитаевич. Иллин турпалхочун Даймахках, ламастех, сийх, доьналлех йолу ойланаш. Лирически турпалхочун догдикалла, адаман Іеса ойланаш цІанйан лаам хилар.
3.6.	Нохчийн халкъ махкахдаккхар. Чолхечу дахаран галморзахаллаш; нохчийн къам оьздангаллех ца духуш, дахаран халонех чекхдалар.
3.7.	Йуьртара йаздархой, поэташ, композиторш Цуруев Шарип, Дагалаева Малик, Касумов Мохьмад, Шарипов Казбек, Кусаев 1адиз.
3.8.	А-Хь.Кадыров Нохчийн Республикин **хьалхара Президент**, **Россин Турпалхо.** Къоман маршо мехала йу массо хІуманел. Къоман маршонехьа къийсам латтийначу турпалхочун васт.
3.9.	«Нохчийн мотт, нохчийн мохк. Поэзехь граждански мукъамаш. Халкъана а, Даймахкана а хьалха долу декхар.
3.10	Дерзор.
	Дерриге: 10
	Программица сахьтийн барам 34 сахьт

Классал арахьара дешаран курсан тематически план

Нохчийн литература
8 класс

Р	Чулацам	С	Хан

			Хьесапца	Билггал
1-ра четверть – 16 сахьт				
1	Довзийтар. Дешархо хиларан искусство.	1		
2	5-7-чу классийн Іамийначу произведенешна тІехь викторина.	1		
	Поэт, филолог, доцент Бисултанов Апти Дибаевич (65 шо)			
3	Сел сийлахь «йуккъера стаг» (Мамакаев Мохьмадан дахарх а, кхоллараллах а ойланаш)	1		
4	«Нохчийн йо1-къоман сий» (Нохчийн зударийн денна лерина горга стол)	1		
5	М-С. Гадаев «Даим со хьегначу Ц1ен-Берде г1ой…».	1		
6	Проект «Даймохк безар-ийманан дакъа».	1		
7	«Г1иллакх-оьздангаллех дийца вай». Нохчийн йаздархойн говзаршкахь хьешаца лело деза г1иллакх.	1		
8	«Воккхачо аьлларг динарг дохко вер вац» (къамел)	1		
9	Хамидов 1-Хь. «Экзамен хаттар» (инсценировка)	1		
10	Проект «Пётр Захарович Захаров- нохчийн орамаш долу цхьаъ бен воцу профессионалан художник»	1		
11	«Сий-ларам хьуна, хьомсара Нана» (стихотворенийн конкурс)	1		
12	«Шен лаьтта т1ехь хьанал къахьегар» (проект).	1		
13	«Къонахчун амалех лаьцна» (лекци)	1		
14	Проект «Сийлахь-боккхачу Даймехкан къонахалла гайтина йуьртахой».	1		
15	«Маьрк1аж-бодан т1ехь к1айн хьоькх» повестан исбаьхьаллин башхалла	1		
16	Вайн мотт кхиабо «Дешархойн лексикера оьрсийн дешнаш нохчийн матте даха».	1		
17	«Поэзин мог1арерачу б1аьхочух дош»(1. Кусаев) (дагалецаман суьйре)	1		
18	«Шайн метта аш даха дитина дош» (д1акхелхина нохчийн журналисташ дагалоьцуш)	1		
19	«Берахь 1амийнарг т1улга т1е йаздина йоза ду» (дискусси)	1		
20	«Деза дуй доттаг1чун дукъ?» дискусси.	1		

21	Проект «Стаг цуьнан г1иллакхаша хазво»	1		
22	«Исбаьхьаллин суртх1отторан г1ирсаш (викторина)	1		
23	«Декалахь дог хьостуш довха, сан нохчийн маттара илли» (Дагаев Валид дагалоцуш…)	1		
24	«Кхойтта шаре бахбелла некъ» (спектакль)	1		
25	«Къоршкъали олу 1адат» (хаам, суртх1оттор).	1		
26	«Вайн йуьртахой йаздархой, поэташ, композиторш» (горга стол).	1		
27	Стихотворенин исбаьхьаллин башхаллех дийца вай	1		
28	Деца-ненаца хила йеза йукъаметтиг	1		
29	«Нохчийн мотт-сан дозалла» (стихотворенийн конкурс)	1		
30	Нохчийн доьзалехь хила деза г1иллакхаш (къамел)	1		
31	«Сан хьоме Кавказ» конкурс	1		
32	«Суна цкъа а ца лаьара паччахь хила. Къоман турпалхо хила лаам хилла сан даима а». А-Хь.Кадыров (горга стол)	1		
33	Адам санна лара деза 1алам (проект)	1		
34	Дерзоран урок	1		